

ki, az apák és fiúk harcát, éppen úgy, mint saját hazájában és ezekben az összecsapásokban a szimbolizmusnak és Verlaine-nek tulajdonképpeni lenyege másodrendű. Verlaine egy újjáalakuló magyar élet és irodalom mintája, első impressziója. Rajta keresztül féltik a magyar tradíciókat az öregek és akarnak újítani a fiatalok.

(Szeged.)

Gedeon Jolán.

DUGONICS ANDRÁS ISMERETLEN MUNKÁJA.

A ferencesek szeged-alsóvárosi kolostorának könyvtárában Dugonics Andrásnak ismeretlen nyomtatott munkájára akadtam. Címe:

Propositiones / Ex / Universa Philosophia Selectae, / Quas / Nominis Senatus, / Populique / Liberae Regiaeque Civitatis Szegediensis, / Viris Nobilitate, Et Opibus / Eximiis / Amore Communis Boni, / Fide Erga Regem, / Pace, et Bello / Semper Claris, / Fundatoribus / Scholarum: Piarum / Munificentissimis, Benevolentissimis / In Testimonium Pietatis, Atque Observantiae / Dicatas / Publice Propugnandas Exposuit / M. Andreas Dugonics / A. S. Angelo Custode / Ex / Institutionibus / P. Paulini Lihan A. Nativitate B. M. V. / Anno MDCCLXI Die / Szegedini // Magna-Karolini Impress. Per Stephanum Pap.

Példányunk — amely eddigi tudomásunk szerint unikum — Dezericzky Ince piarista történetíró *Attila* c. művével van egybekötve. Nagy nyolcadrét alakú, 28 számozatlan oldal terjedelmű, latin nyelvű. Tartalma szerint vitatkozásra alkalmas tételeket, kérdéseket foglal magában. Két részre oszlik. Az első része 110 tételből áll, mégpedig az 1—11. kérdés *ex logica*, a 12—24. *ex metaphisica*, *ex ontologia*, a 25—31. *ex cosmologia*, a 32—40. *ex psychologia*, a 41—47. *ex pneumatologia*, a 48—58. *ex physica generali*, az 59—110. kérdés pedig *ex physica particulari*. A második részben *ex mathesi selecta theoremata, et problemata*. A tételek között Leibniz, Malebranche, Spinoza, Descartes, Wolf, Hobbes, Berkeley, Michael Fardella, Newton, Muschenbröck tanításával találkozunk.

Dugonics András (akit rendje a Szent Öröngyalról nevezett el) nagykárolyi teológus korában Lihan Paulin oktatta a filozófiára. Dugonics kiváló skolasztikus volt. Hamar résztvett a nyilvános vitatkozásokon. Kéziratban több defensioja maradt fenn. 1761-ben atyai jóakarója, Tapolcsányi Gergely rendfőnök hazahelyezi Szegedre. Szegeden ekkor még nem volt filozófiai kurzus. Tapolcsányi szeretné megszervezni. Vezetésére éppen a kiváló készségsű Dugonicsot szemelte ki, aki emellett még szegedi fi is. Az iskola-fenntartó Várost ezzel is igyekezett hozzájárulásra bírni.

A filozófia ajánlására a gimnázium 1761 okt. 18-án ünnepélyes vitatkozást rendezett, amelynek szónoka Dugonics volt. Latin beszéde megvan a Nemzeti Múzeum Dugonics-iratai között.*)

A füzet valószínűleg ennek a nyilvános vitatkozásnak tételeit tartalmazza. Erre a címben foglalt ajánlás hangjából is jogosan következtethetünk. Az ünnepen ott voltak a városi tanács tagjai, egyházi és világi notabilitások, akik e ki-

*) Mindezekre nézve v. ö. Prónai Antal: Dugonics András életrajza. Szeged, 1903, 31-37. s. köv. 1.

nyomtatott tételeket kézhez kaphatták. Fönmaradt példánya talán az alsóvárosi guardiáné volt.

A munkának Dugonics későbbi írói pályája szempontjából nincs jelentősége,*) de korai bizonyossága szülővárosával való bensőséges kapcsolatának. Érdekes dokumentum továbbá annak a virágzó, társadalmi jellegű kultúréletnek, amelyet a kegyes iskola itt Szegeden inspirált és amelynek teljes földerítésével még ma is tartozunk.

(Szeged.)

Bálint Sándor.

PESTHY GÁBOR NOMENCLATURÁJÁNAK EREDETE.

Melich János a *Magyar szótáriródatom* című értekezésében foglalkozik Pesthy Gábor 1538-ban, Bécsben kiadott *Nomenclaturájával* és különféle feltevések alapján igyekszik megállapítani, hogy melyik munka szolgált a *Nomenclatura* alapjául, illetőleg kinek előzőleg megjelent szógyűjteményét egészítette ki a magyar nyelvű részzel. Pesthy ugyan munkájának előszavában említ egy *Nomenclatura quinque linguarumot*, de a valószínűség amellett szól, hogy a régi szerzőknél tapasztalható módon nem pontos a cím idézésében.

Melichnek az a feltevése, hogy Singrenius bécsi könyvnyomó 1513-ban kiadott háromnyelvű *Dictionarius*a bővült hat nyelvűvé. Ezzel szemben Toldy Ferenc azt föltételezte (*A magyar nemz. irod. tört.* 67.), hogy Pesthy az 1531-ben Nürnbergben megjelent *Vocabularius utilissimus quinque linguarumot* használta. Toldy-nak ez a föltevése, miként megállapítani sikerült, fedi a valóságot, hiányzik azonban nála is a munka teljes címe, sőt az ötcímű könyv latin címét is megfordítva közli. A valóságra rávezet bennünket Denis, aki *Wiens Buchdruckergeschichte* c. munkájában (387—88 l., 405 szám) Pesthy *Nomenclaturájánál* a következőket mondja: „Pesthi hat dem Vocabularius utilissimus quinque linguarum Lat. Ital. Gall. Boh. Alem. Norimb. apud Frid. Peypus 1531 4° vor sich gehabt wie mich das Exemplar auf der Kaiser. Hofbibl. durch Gegeneinanderhaltung lehren.“ Valószínű, hogy Toldy is Denis-ből idézi a mű rövidített címét, de nem történik nála utalás arra, hogy az eredeti példány ismeretes-e előtte, illetőleg annak valamely példánya mely könyvtár birtokában van.

A könyv ismert példánya jelenleg a bécsi National-Bibliothekben van, jelzete „46. S. 35.“ Pontos címe: *Qvinqve lingvarvm vtilissimvs vocabularius: Latinae, Italicae, Gallicae, Bohemicae, & Alemanicae, valde necessarius per mundum versari cupientibus. Vocabulista de le cinque lengue. Cioe Latina, Italiana, Franzosa, Bohemica, & Todescha. Vocabulere de sinc languages: Latins, Italien Francoys Bohemic, & aleman. Vocabularz patery rzetzi Latinie / Wlasky / Frantzoszky / Czesky / Niemetzky, Vocabular Funfferley sprachen / Latein / Welisch / Frantzösisch / Behemisch / Teutsch. M. D. XXXI.* Az utolsó oldalon: *Norimbergae apud Fridericum Peypus. Anno, D. M. XXXI.* A könyv 4°, 9 számozatlan ívből áll (I + A—H).

Melich János is rámutat az alapul szolgáló, de előtte ismeretlen munka fontosságára, hogy a Pesthy *Nomenclaturájának* bevezetésében lévő kétséges helyek tisztázhatók legyenek. Sajnos azonban erre nincs mód, mivel a két kiadásnak bevezetése egyezik. Itt közlöm a két francia bevezetést:

*) Mindenesetre érdemes volna kinyomozni, miképen tükröződik a tizennyolcadik század európa gondolatvilága a későbbi „magyaros“ író fiatalkori munkájában. (Szerk.)